

8. Katz D., Kahn E.I. The social psychology of organization. – N.Y.: John Willey, 1966. – 498 p.

А.В.Слатвицька

Принципи гендерної рівності в національному та зарубіжному законодавстві

Питання захисту людської свободи, особистої недоторканності в сучасних умовах, на жаль, не тільки залишається невирішеним, а й спостерігається ріст фізичного і морального насильства над людиною і не лише в нашій державі. Особливо від насильства (всіх його проявів – від згвалтувань і „білого рабства” до насильства в сім’ї) страждають жінки. Не можна сказати, що чоловіків взагалі не стосується проблема рабства. Але, якщо чоловіки, як правило, виконують важку фізичну роботу, то жінки стикаються с так званим „білим рабством”, іншими словами сексуальним рабством. Тіньовий секс-бізнес – ще одна вагома стаття доходу. Причому жінок в нього залучають не лише шляхом обману і погроз: багато хто з них зважається на такий крок свідомо, що пояснює аналіз становища жінок в посттоталітарних країнах. Дослідники даної проблеми називають основними причинами, які примушують українських жінок їхати за кордон в пошуках заробітку, низький соціально-економічний статус жінки, морально-етичні причини. Низький соціально-економічний статус проявляється в фемінізації бідності, високому рівні безробіття серед жінок. Серед зареєстрованих громадян у службі зайнятості дві третини складають жінки; жінки займають лише 5,1% керівних постів усіх рівнів. Здоров’я жінок, особливо молодих, майбутніх матерів погіршується, зменшилася тривалість життя жінки. Така ситуація викликана не тільки погіршенням стану навколишнього середовища, неповноцінним харчуванням, а й недотриманням медико-профілактичних норм на робочих місцях, обмеженням доступу до медичного обслуговування. Крім того, викликає стурбованість низький моральний рівень суспільства, а

звідси, відношення до людських прав, зниження престижу материнства, неувага до статевого виховання тощо.

Дуже гостро зараз стоїть проблема насильства в сім'ї. Якщо работоргівля майже в однаковій мірі зачіпає і жінок і чоловіків, то від насильства в сім'ї потерпають найчастіше жінки. В першу чергу, це пов'язано з тим, що суспільство і досі не позбулося стійких стереотипів щодо розподілу ролей між жінками і чоловіками. Як зазначає Лисюк Ю.В., „відносини, в яких домінує влада чоловіків, ставлять жінок у ситуацію економічної та емоційної залежності”, а „суспільства, організовані за принципом чоловічих владних відносин, трактують насильство щодо жінок як законне явище”.

І торгівля жінками і насильство в сім'ї – це прояви дискримінації жінок, але перше стосується всього суспільства, різноманітних сторін саме публічних відносин, друге ж питання ми відносимо до сфери приватних, особистих відносин. Саме така диференціація викликає спори, чи можна на публічному рівні вирішувати проблему насильства в сім'ї. Американський вчений Т.Мерон вважає, що втручання держави в особисті відносини порушує цілий ряд прав людини. Діаметрально протилежною є погляд російського науковця Чеботарьової А.С. Вона аргументує свою думку тим, що в світі насильство чоловіка над жінкою як фізичне, так і моральне, тотальна нерівність жінки з чоловіком по відношенню до їх дітей стає дедалі поширенішим і призводить до порушення міжнародних принципів у цій сфері, до порушення прав людини взагалі. Доцільно, на її думку, ліквідувати названі явища дискримінації саме за допомогою публічних органів, але за умови цілковитого дотримання норм і принципів як внутрішньодержавного, так і міжнародного права.

Реальна ситуація в світі свідчить про розширення випадків і форм насильства всім'ї – нанесення побоїв, погрози вбивством, статевий примус, згвалтування, доведення до самогубства тощо. Як правило, дуже важко збирати інформацію про такі випадки і не лише в нашій країні. Перепони у боротьбі з цим явищем створює недосконале законодавство (наприклад, у кримінальних кодексах багатьох країн відсутні норми, які передбачають відповідальність

за насильство в сім'ї), а також поведінка представників влади, їх позиція невтручання у сімейні справи, знову ж таки, усталені сторіччями зразки поведінки. Але з іншого боку, саме ці маловісні факти і прийняття їх до уваги в міжнародних документах підтверджує необхідність вирішення проблеми на рівні держав, їх компетентних органів, а також на міжнародному рівні. Такий підхід чітко простежується в Декларації ООН про викорінення насильства стосовно жінок, що проголошує обов'язком держав ліквідацію явища без будь-яких посилянь на звичаї, традиції, релігійні мотиви.

Говорячи про людську свободу, не можна забувати, що однією із складових, які її визначають, є право людини на вільний розвиток своєї особистості. Держава і суспільство загалом повинно створити умови для всебічної і повної реалізації людиною своїх громадянських, політичних, економічних, трудових, соціальних, культурних прав в будь-яких сферах приватного і публічного життя. Але при цьому така самореалізація індивіда не може обмежувати свободу і розвиток протилежної статі. Тобто ні жінка, ні чоловік не повинні мати якихось пільг чи привілеїв, які призвели б до дискримінаційних явищ у суспільстві. Як правило, політика держав в цій сфері спрямована на врахування більше чоловічого, аніж жіночого фактора, на подолання диспропорції саме в становищі жінок щодо чоловічої частини населення. Та питання гендерної рівності має розцінюватися не лише як „жіноче питання”, його об'єктом має стати і чоловік. В першу чергу, це стосується системи заходів матеріальної та моральної підтримки материнства і дитинства. Наприклад, національне законодавство передбачає створення відповідних умов у галузі праці, охорони здоров'я, відпочинку переважно для матерів, так само як стаття 24 Конституції України акцентує увагу на захисті прав жінок, материнства. Хоча в деяких нормативних актах визначаються охоронні заходи як для матерів, так і для батьків(в трудовому законодавстві - це гарантії особам, які виховують малолітніх дітей без матері, в тому числі і самотнім батькам: неповний робочий день або тиждень, заборона робіт у нічний час, вихідні дні,

заборона надурочних робіт, додаткові відпустки, матеріальна допомога, спеціальне обслуговування тощо).

Але, як свідчить практика, пільги застосовуються переважно щодо жінок (тому що доглядають за дітьми, як правило, матері, хоча за чинним законодавством декретну відпустку може взяти батько) і досить часто призводять до обмеження їх трудових прав до неотримання певного доходу. Багато жінок, які виховують неповнолітніх дітей, мають можливість і бажання працювати нічний, надурочний час, брати відрядження, чого не можуть дозволити роботодавці. В результаті збільшується кількість непрацюючих жінок. Така ситуація характерна не лише для України, а й для Росії, трудове законодавство якої теж містить відповідні норми. Як вихід, російські науковці пропонують надавати пільги в зв'язку з вихованням дітей і доглядом за ними зразу обом батькам. Крім того, необхідно перенести акцент вітчизняному соціальному законодавстві з основного суб'єкта матері, яка народила, на обох батьків, що реально виховують утримують дитину. І для них забезпечити високий рівень соціальної допомоги, не нижчий від прожиткового мінімуму, або від попередньої середньої заробітної плати особи.

В законодавстві і практиці країн Західної Європи таких як Швеція, Швейцарія, Данія, Норвегія, Ісландія, які мають вже певний досвід проведення політики гендерної рівності, створення умови народжувати і виховувати дітей саме для батьків-чоловіків. В Швеції заохочується надання декретної відпустки молодим батькам, які займають керівні посади, при повному збереженні їх заробітної плати. В Данії батьки після народження дитини мають право на звільнення від роботи до 26 тижнів, яким вони користуються по черзі.

Заходи, направлені на охорону материнства, – приклад „позитивної дискримінації”, передбаченої Конвенцією про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. Вони направлені на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками і жінками. Це можуть бути також встановлені державою спеціальні квоти для жінок при вступі до вищих навчальних закладів за умови, що вимоги до абітурієнтів-жінок не відрізняються від вимог

до абітурієнтів чоловічої статі; встановлення квот на заміщення виборних державних посад жінками(в Норвегії в 1983 році було встановлено 40-відсоткову квоту для жінок на всіх виборних посадах, а через декілька років був сформований новий уряд і одночасно жінки зайняли 45% керівних постів в партії). В Законі республіки Литва про рівні можливості від 1 грудня 1998 року визначено, що не вважається дискримінацією спеціальний захист жінок під час вагітності, народження та догляду за дитиною, обов'язкова військова служба виключно для чоловіків, встановлення різного пенсійного віку для чоловіків та жінок тощо.

Як бачимо, світовим співтовариством формально досягнуто рівність можливостей чоловіків і жінок, що закріплено у відповідних міжнародних документах. Але все ще не існує ефективного правового механізму реалізації гендерної рівності як на національному, так і на міжнародному рівні. Головна причина – суспільство не враховує в повній мірі відмінностей, які існують між статями. Тому держави, запроваджуючи відповідні заходи, повинні враховувати, що людство не просто поділяється на чоловіків і жінок, а кожна людина індивідуальна, і те, що підходить для однієї жінки(чоловіка), не завжди підійде для іншої особи цієї ж статі. Та незважаючи на це, є здатність, яка притаманна лише жінкам, - виносити і народити дитину. А тому спеціальні заходи, спрямовані на захист саме материнства, і всі переваги, пов'язані з народженням дитини, не вважаються дискримінаційними і носять постійний характер. При чому, у всіх випадках інтереси дітей являються першорядними. Але при цьому неодмінно треба брати до уваги роль чоловіка як батька у вихованні дітей, інакше, це буде проявом дискримінації і порушенням принципу гендерної рівності.